

מקומו של הר סיני

למה נבחר דווקא הר סיני

1. מדרש תהלים (בובר) מזמור סח ד"ה [ט] בפרש שדי

ר' נתן אומר כיון שביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל, בא כרמל מאספמיה (ספרד, המקום הרחוק ביותר שידוע), ותבור מבית אלים, זה שנאמר בקבלה חי אני נאום המלך ה' צבאות שמו כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא (ירמיהו מו יח), זה אומר נקראתי הר תבור, עלי נאה שתשרה שכינה, לפי שאני גבוה מכל ההרים, ולא ירדו עלי מי המבול, וזה אומר אני נקראתי הר הכרמל, עלי נאה שתשרה שכינה, לפי שאני נתמצעתי בתוך, ועלי עברו את הים, אמר הקב"ה כבר נפסלתם לפני בגבהות שיש בכם, כולכם פסולים לפני, אמרו לפניו וכי משוא פנים יש לפניך, או שמא אתה מקפח את שכרינו, אמר להם הקב"ה הואיל והטרחתם לפני בשביל כבודי, אשלם לכם שכר, הרי נתתי להר תבור תשועה לישראל בימי דבורה, שנאמר לך ומשכת בהר תבור (שופטים ד ו), ובהר הכרמל תשועה לאליהו, שנאמר ויקבוץ את כל ישראל [הנביאים] אל הר הכרמל (מ"א = מלכים א' יח כ), התחילו כל ההרים מתרעמים ומתמוטטים, שנאמר הרים נזלו מפני ה' (שופטים ה ה), אמר הקב"ה למה תרצדון, למה תרצו לדון עם סיני, הרים גבנונים אתם כלכם, כמה דאת אמר (שנאמר) או גבן או דק (ויקרא כא כ). ההר חמד אלהים לשבתו. אין רצוני אלא בסיני שהוא שפל מכולכם, שנאמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח (ישעיה נז טו), וכתוב כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע (תהלים קלח ו), יכול ישב שם לדורי דורות, תלמוד לומר אף ה' ישכון לנצח, שהחזיר שכינתו למעלה,

וסיני מהיכן בא, אמר ר' יוסי מהר המוריה נתלש, כחלה מעיסה, ממקום שנעקד יצחק אבינו, אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה, ומניין שעתיד לחזור למקומו, שנאמר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים (ישעיה ב ב), אלו תבור וכרמל וסיני וציון, ההרים. ה' הרים, כלומר כמנין חמשה חומשי תורה.

- מהן הטענות השונות שמביא כל אחד מההרים לזכותו – מה הרעיון שעומד מאחורי כל ראייה?
- מה משמעות משל החלה והעיסה בדברי ר' יוסי? - מצות חלה מופיעה במדבר טו יז.
- מה משמעות ההרים הבאים? מה יחסו של בעל המדרש לריאליה ולגיאוגרפיה? – השוו למדרש הבא:
- מה המסר המרכזי של המדרש? כיצד הוא תופס את קדושתו של הר סיני? מה מקורה וממה היא נובעת?

2. בראשית רבה (וילנא) פרשה סט ד"ה ז ויקץ יעקב

ויקץ יעקב משנתו, ר' יוחנן אמר ממשנתו, ויאמר אכן יש ה' במקום הזה, אכן השכינה שרויה במקום הזה ולא הייתי יודע, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בית המקדש, מ"ט ויצא יעקב מבאר שבע, ויחלום והנה סולם, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, א"ר יהודה בר' סימון הסולם הזה עומד בבית המקדש ושיפועו מגיע עד בית אל מ"ט ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ויקרא שם המקום ההוא בית אל

- מהי המוטיבציה של החכמים למקם את הסולם במקומות אלו?
- מה דומה בין המדרשים?
- תכונות של הרים – מהו המקום הראוי להשרות בו שכינה?

השוו את נוסח מדרש תהלים לנוסח בראשית רבה

3. בראשית רבה (וילנא) פרשה צט ד"ה א (תהלים סח)

(תהלים סח) למה תרצדון הרים גבנונים, ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא, רבי יוסי הגלילי פתר קרא (פירש את הפסוק) בהרים בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו זה אומר עלי התורה ניתנת וזה אומר עלי התורה ניתנת, תבור בא מבית אלים וכרמל מאספמיא, הה"ד (ירמיהו מו) חי אני נאם ה' וגו' כי כתבור בהרים, זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני נקראתי, אמר הקב"ה למה תרצדון הרים וגו' כולכם הרים אלא כולכם גבנונים, היך מד"א (ויקרא כא) או גבן או דק, כולכם נעשה עבודת כוכבים על ראשיכם, אבל סיני שלא נעשה עבודת כוכבים עליו (תהלים סח) ההר חמד אלהים לשבתו, (שמות יט) וירד ה' על הר סיני, אעפ"כ אף ה' ישכון לנצח בבית עולמים,

רבי עקיבא פתר קרא (פירש את הפסוק) בשבטים בשעה שאמר שלמה לבנות ב"ה = בית המקדש = היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה, אמר להם הקב"ה שבטים למה תרצדון, כולכם שבטים, כולכם צדיקים, אלא גבנונים, מהו גבנונים גנבים, כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף, אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף (תהלים סח) ההר חמד אלהים לשבתו

- מהי המחלוקת העקרונית בין ר' יוסי לר' עקיבא? מממה נובעת קדושת מקום לפי כל אחד מהם?

4. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כט עמוד א

תניא, רבי אלעזר הקפר אומר: עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר +ירמיהו מ"ו+ כי כתבור בהרים וכרמל בים יבוא, והלא דברים קל וחומר: ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה - נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה - על אחת כמה וכמה. דרש בר קפרא: מאי דכתיב +תהלים ס"ח+ למה תרצדון הרים גבנונים, יצתה בת קול ואמרה להם: למה תרצו דין עם סיני? כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני. כתיב הכא גבנונים וכתוב התם +ויקרא כ"א+ או גבן או דק, אמר רב אשי: שמע מינה האי מאן דיהיר - בעל מום הוא.

- כיצד מתורגם הרעיון שלעקירת ההרים ע"י ר' אלעזר הקפר?

במסכת תענית, מתנהל דו שיח בין שני חכמים. אנו מצטרפים לגמרא לאחר שרב נחמן בר יצחק הקשה קושיה טובה וחזקה על רב נחמן בר חסדא:

5. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כא עמוד ב

אמר ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק: ליקום מר ליתי לגבן! (יקום אדוני וישב איתנו) אמר ליה: תנינא, רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו - אמרה תורה +שמות ל"ד+ גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא, נסתלקה שכינה ממנו - אמרה תורה +שמות י"ט+ במשך היבל המה יעלו בהר. וכן מצינו באהל מועד שבמדבר, שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה +במדבר ה'+ וישלחו מן המחנה כל צרוע. והוגללו הפרוכת - הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם.

אמר ליה: אי הכי - ניקום אנא לגבי מר. (אם כך, אקום אני ואבוא אל אדוני)

אמר ליה: מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה, ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס.

רש"י שם

לא מקומו של אדם מכבדו - ואם אלך ואשב שם - אין המקום מכבדני.

פרס - חצי מנה, ולשון פרוסה, כמו פרס פריסת מלכותך (דניאל ה), שאביו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיצחק אביו של רב נחמן, מדמיתקרי בר רב חסדא ואיך רב נחמן בר יצחק, מכלל שלא נסמך.

- מה הרעיון שמביא ר' יוסי במדרש - האם הוא הולם את דבריו במדרש?

- כיצד הוא משמש בדיון בין שני י'הרב נחמנים?!

עוד על עקירת הרים וסיני:

6. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יז עמוד א

אמר רבי יוחנן: פליגו בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, חד אמר: סיני עדיף, וחד אמר: עוקר הרים עדיף. רב יוסף סיני, רבה עוקר הרים, שלחו לתמן: איזה מהם קודם? שלחו להו: סיני עדיף, דאמר מר: הכל צריכין למרי חטיא, ואפילו הכי לא קביל רב יוסף עליה. מלך רבה עשרין ותרתי שנין, והדר מלך רב יוסף. וכל שני דמלך רבה, רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא חליף.

רש"י שם

סיני עדיף - מי ששנה משנה וברייתא סדורין לו כנתינתן מהר סיני.

וחד אמר עוקר הרים - דחריף ומפולפל בתורה אע"פ שאין משנה וברייתא סדורין לו כל כך.

רב יוסף - קרו ליה סיני לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני אבל לא היה מפולפל כרבה.

הכל צריכין למרי חטיא - כלומר רב יוסף הוא מרי חטיא שמשנה וברייתא סדורין לו מפי השמועה כנתינתן מהר סיני דמשנה וברייתא אבוהון דהלכתא.

אומנא לביתיה לא קרא - שלא רצה לנהוג שררה בעצמו כל אותן השנים שמלך רבה אפילו בהאי שררותא שלא רצה להביא שום אומן בתוך ביתו אלא כשהוא רוצה להקיז דם היה האומן על לביתיה דרבה ושם היה מקיז ואית דגרסי שלא רצה לנהוג שררות בעצמו כל אותן שנים שמלך רבה כלומר שלא היה לו פנאי להקיז עצמו אלא היה עוסק כל שעה בתורה לפני רבה.

- מה טיבו של הדימוי 'עוקר הרים' ומה טיבו של הדימוי סיני?

7. מתוך ויקפדיה

בימינו מכונה "הר סיני" הר בדרום חצי האי סיני במצרים, שגובהו 2,285 מ'. ההר מוכר בשמו הערבי "ג'בל מוסא" ("הר משה"). השאלה האם הר סיני המקראי הוא אכן ג'בל מוסא נתונה במחלוקת דתית ומחקרית. המסורת על היות 'ג'בל מוסא' הר סיני הינה מסורת נוצרית. המסורת הנוצרית מספרת כי המלכה הלנה, אמו של הקיסר קונסטנטינוס, היא שזיהתה את הר סיני בג'בל מוסא. בשנת 527 בנה הקיסר יוסטיניאנוס הראשון במקום כנסייה נוצרית בשם 'סנטה קתרינה'.

8. משך חכמה על שמות פרק לב פסוק יט

ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מיידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר - הענין, כי התורה והאמונה המה עיקרי האומה הישראלית, וכל הקדושות א"י וירושלים כו' המה פרטי וסניפי התורה ונתקדשו בקדושת התורה, ולכך אין חילוק לכל עניני התורה בין במקום בין בזמן והיא שוה בא"י ובחו"ל [לבד מצות התלויים בארץ], וכן הוא שוה בין לאדם הגבוה שבגבוהים, משה איש האלהים להשפל שבשפלים, ואם יעבור אחד מהמה על אחת ממצות ה' דת אחד לו עם השפל שבשפלים, ומשה לא קראו התורה רק סרסור (ע' דברים ה, ה) אבל אין התיחסות התורה לו, והתורה היא מחויבת המציאות, כי קוב"ה ואורייתא חד (זוהר פ' אחרי עג) וכמו שהוא מחויב המציאות כן התורה, ומציאותה אינו תלוי רק בעילת העילות ית"ש. והנה דל השכל קצר ידו להשיג מציאות מחייב המציאות בלתי תכלית ובלתי מושג, ולכן חתרו להם מסילות לעשות צורות ודמיונות או כונים למערכת שמים לאמר זהו המרכבה לאלקות וזהו המשגיח והמסבב כל הענינים בעולם, ולו עבדו וזבחו והקטירו, ורקודי הנפש ורתיחות הדם נתהוו ממושג מוחשי ונראה. והמה כאשר ראו כי בושש משה נפלו מאמונתם ובקשו לעשות להם עגל ולהוריד על הצורה ההיא רוח ממעל ולשפוט ע"ז כי הוא מרכבה לאלקות והוא המשגיח בעולם השפל והוא העלם ממצרים וזה ה' גם חטא עגלי ירבעם יעו"ש היטב למתבונן.

וע"ז צווח משה ככרוכיא האם תדמו כי אני ענין ואיזו קדושה בלתי מצות ה' עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל, חלילה גם אני איש כמוכם, והתורה אינה תלויה בי, ואף אם לא באתי היתה התורה במציאותה בלי שנוי חלילה, והראיה כי ל"ח שנה שהיו נזופים במדבר לא היה הדבור מתיחס למשה, (מכילתא בא ה) ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים בעצמם, חלילה, השי"ת שורה בתוך בניו, ואם המה כאדם עברו ברית (ע' הושע ו, ז) הוסר מהם כל הקדושה והמה ככלי חול באו פריצים ויחללוהו

(ע' יחזקאל ז, ב), וטיטוס נכנס לקדש הקדשים וזונה עמו (גטין נו:): ולא ניזוק כי הוסר קדושתו. ויותר מזה הלוחות מכתב אלקים המה אינם קדושים בעצם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה (ע' שבת פח:): המה נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר אין שום ענין קדוש בעולם ויחס לו העבודה והכניעה רק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת ולו נאווה תהלה ועבודה, וכל הקדושות המה מצד צווי שצוה הבורא לבנות משכן לעשות בו זבחים וקרבנות לשם הי"ת בלבד, והכרובים חלילה אין להם עבודה ושום מחשבה וענין רק זהו כמו הקברניט רוצה לדעת הרוח לאן נוטה עושה תורן, כן עשה הבורא יתברך סימנים וציונים להודיע אם ישראל עושין רצונם של מקום בזמן שפניהן איש אל אחיו כו' (בבא בתרא צט) ודו"ק. ולכן אין בארון רק לוחות והס"ת, והכרובים המה מבחוץ על הכפורת לא בארון רק שמורים למציאות המלאכים כמבואר במורה ח"ג פרק מ"ח.